

ОСВРТИ, ПРИКАЗИ, ПОЛЕМИКЕ

УДК 364-787.82(049.3)

Драгана Станковић

*Универзитет у Београду,
Факултет политичких наука*

**Приказ књиге
Др Мирослав Бркић,
ЗАСТУПАЊЕ У
СОЦИЈАЛНОМ РАДУ,
Чигоја, 2010, Београд,
131 страна**

Књига проф. др Мирослава Бркића „Заступање у социјалном раду“ представља јединствени приказ теорије и праксе

у овој области. О заступању као етичкој обавези у социјалном раду и пракси која прави дистинкцију између ове и других помажућих професија готово да се није писало на нашем говорном подручју услед чега је ова књига својеврсни пионир у нашој литератури. Она је производ ауторовог континуираног бављења овом темом који заступање у социјалном раду сагледава ван оквира улога стручних радника у суду приликом изрицања мера малолетницима у сукобу са законом са којима се заступање у нашој пракси дуго поистовећивало.

У првом делу књиге, аутор описује целокупан развој заступања у социјалном раду од првих идеја о заступању интереса немоћних и маргинализованих из времена када је социјални рад почивао на волонтерској основи преко почетака организованог и системског заступања које се везује за 1865. годину, од када се заступање помиње у контексту активности различитих одбора и удружења које су усмерене ка побољшању по-

ложаја угрожених група (имиграната, осуђеника, деце). Већ 1873. године се као први пример заступања појединца наводи случај Mary Ellen Wilson који је имао велики утицај на даљи развој заступања и социјалног рада. Бројне волонтерске активности које су се одвијале у овом периоду допринеле су утемељењу социјалног рада који је у почетку био под утицајем психолошких и медицинских наука услед неразвијености теоријско-методолошког и појмовно-категоријалног апарата. Шездесетих година је ре-афирмисан појам заступања у социјалном раду чиме се направила разлика између традиционалних и заступничких улога у професији социјалног рада, а крајем овог периода заступање постаје етичка обавеза социјалних радника широм света, а истовремено утиче на даљи развој социјалног рада.

То је уједно допринело дефинисању појма и развијању типологија чему је посвећен други део књиге. И поред бројних дефиниција заступања, у већини се наглашава да је „заступање процес, који подразумева активни ангажман заступника у произвођењу одређених промена“. Аутор издваја неке од најчешће навођених карактеристика заступања као што су: пледирање/говорење у корист другог, репрезентовање другог, предузимање акције, заступ-

ник као присталица, изазивање промене, утицај на доносиоце одлука, приступ правима и бенефицијама, обезбеђивање социјалне правде и оснаживање корисника.

У трећој глави је дат преглед различитих типологија заступања па у зависности од његовог носиоца, наводи се подела на само-заступање, грађанско, вршњачко и професионално заступање (Henderson i Pochin, 2001; Brandon, 2000; Bateman, 1995), а у односу на природу проблема и примењене процедуре на ограничено и неограничено или лично (Bateman, 2010), указујући и на све недостатке које свака подела са собом носи. Како аутор сматра „разноликост типологија узрокована је непостојањем општеприхваћене дефиниције заступања у социјалном раду. Резултат тога је одређена конфузија у односу на субјекте, средства, носиоце, па и сам садржај и смисао заступања“. Полазећи од свеобухватне Ezell-ове типологије (2001), аутор детаљно анализира следеће типове заступања: заступање случаја, групе, административно/унутрашње заступање, спољашње, системско, самозаступање, професионално, политичко, грађанско, легално, законодавно и заступање у заједници.

Други део књиге је посвећен теоријским основама заступања при чему је у првој глави фокус на основним парадигмама

(„учвршћивачи“, „трагачи за смислом“, „побуђивачи све-сти“, „револуционари“) и теоријама које их подржавају – од доминантног утицаја психолошких и медицинских наука на социјални рад, преко првих социолошких теорија које су биле комплементарне овим схватањима па све до развоја критички орјентисаних социолошких теорија и праксе социјалних рада када заступање постаје његов саставни део. Аутор идентификује основна ограничења и недостатке теоријских приступа као што су еколошко-системске, антипотчињавајуће и антидискриминативне перспективе и радикалних и теорија културних сукоба на развој заступања у социјалном раду.

Однос између заступања и праксе социјалног рада услед сличности циљева, садржаја и принципа је предмет трећег дела књиге. Поједини аутори сматрају да се управо у заступању налазе кључне разлике између социјалних радника и осталих „помажућих професија“, а „већина улога које социјални радници реализују директно су повезане са заступањем, било да је то посредовање, организовање, иницирање, кординисање, праћење...“. Аутор износи став по коме „заступање није исто што и социјални рад, принципи и вредности на којима почивају су тесно повезани“ (British

Association of Social Workers, 2002), и тврди да су то комплементарне активности иако је социјални рад по свом садржају шири. И заступање и социјални рад захтевају поштовање одређених принципа који усмеравају деловање стручњака, али могу проузроковати и теоријске и практичне дилеме од којих се као најчешће помињане и најважније посебно издвајају: принцип најбољег интереса корисника, активне партиципације који замењује принцип вредности неутралности и принцип партнерства и одговорности.

Како репрезентовање интереса корисника отвара читав низ етичких и професионалних дилема, њима је посвећена друга глава. Позивајући се на Sosin i Caulum (1983), аутор издваја неколико основних истовремено нудећи смернице за поступање заступника у овим ситуацијама: Ко доноси одлуке – социјални радник или корисник?, Како помирити интересе корисника и службе?, Како реаговати у ситуацијама када постоји сукоб интереса различитих група?, На који начин обезбедити поштовање различитости између различитих културних група?

Успешност заступања зависи и од знања, личних особина и вештина самог заступника. Као најзначајније генеричке особине издвајају се: прагматичност, орјентисаност ка акцији, стр-

пљивост, самодисциплина, оптимизам, спремност на компромисе и многе друге. Осим ових особина, заступник мора да поседује одређена знања о законодавном оквиру, системима у заједници, односно њиховом делокругу рада, расположивим услугама, начину одлучивања, о доносиоцима одлука и политичким процесима, али и вештине лобирања, преговарања, пласирања информација путем медија и сл.

Последња, четврта глава описује процес заступања у социјалном раду од идентификације проблема до реализације акција, односно произвођења промена чему претходи читав низ активности: прикупљање података, дефинисање циљева, идентификовање доносиоца одлука, формирање коалиција као групе за подршку, обезбеђивање финансијских средстава, слање и презентација порука, мониторинг активности, као и евалуација постигнутих исхода.

Ради постизања дефинисаних циљева, аутор даје приказ стратегија, које опредељују основни правац деловања заступника, и тактика као конкретних континуираних активности. Иако постоји више типологија стратегија, др Бркић се опредељује за најоперационализованарију, по његовом мишљењу: сарадничке или колаборативне, утиларистичке или базиране на кампањи и

конфликтне или контекстуалне, а најподеснија стратегија се бира у зависности од сложености проблема, карактеристика доносиоца одлука и властитих и снага и ограничења опонента. У оквиру сваке стратегије се примењују одређене тактике чија примена захтева пажљиву примену, избор сарадника и дефинисање механизма за евалуацију и мониторинг.

Књига „Заступање у социјалном раду“ је првенствено намењена студентима социјалног рада, али може служити и као својеврстан практични приручник свим професионалцима у систему социјалне заштите који се у свакодневном раду баве заступањем интереса својих клијената (корисника система).